

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

2. CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

Robert W. Mysłajek

2.1. Ssaki

Borowiaczek *Nyctalus leisleri*. Nietoperz średniej wielkości. Futerko na grzbiecie dwubarwne, u podstawy ciemnobrązowe, na końcach płowe, brzuch żółto-brązowy. Bardzo rzadko obserwowany w powiecie żywieckim. Znany ze stanowisk położonych w dolinach potoków: Leśnianka w Kotlinie Żywieckiej i Kocierzanka w Beskidzie Małym, a także ze szczytowej partii Kościelca w Beskidzie Śląskim. Gatunek typowo leśny, związany przede wszystkim ze starymi drzewostanami liściastymi i mieszanymi, spotykany także w parkach. Chroni się najczęściej w wysoko położonych dziuplach oraz szczelinach za odstającą korą drzew, zazwyczaj znajdujących się na obrzeżach lasu lub

Borowiaczek

w pobliżu luk w drzewostanie - zrębów, wiatrowałów i dróg leśnych. Chętnie zasiedla skrzynki lęgowe dla ptaków i nietoperzy, natomiast rzadko spotykany jest w budynkach. Migruje na znaczne odległości, nawet do ok. 1500 km. Gody tego gatunku odbywają się końcem sierpnia i we wrześniu. Samce zajmują własne terytoria, na terenie których znajdują się kryjówki godowe. Z kryjówek tych samce wydają specyficzne sygnały wokalne. Sygnały godowe wydają również podczas lotów patrolowych. W kryjówek godowych przebywają niewielkie, liczące do 9 osobników, haremy samic. Samce borowiaczków znakują korę wokół kryjówki godowej wydzieliną z gruczołów policzkowych. W kwietniu i maju, samice zakładają kolonie rozrodcze w dziuplach lub skrzynkach lęgowych. Rodzą 1-2 młode w drugiej połowie czerwca. Borowiaczki chwytają swe ofiary wyłącznie w powietrzu. Lot mają szybki i prostoliniowy, latają wysoko, w oddaleniu od przeszkód terenowych, zazwyczaj w lukach drzewostanów lub nad otwartymi powierzchniami. Odżywiają się głównie muchówkami, motylami nocnymi, chrząszczami i chruścikami. Gatunek ściśle chroniony, w "Polskiej czerwonej księdze zwierząt" uznany za narażony na wyginięcie. Objęty jest ochroną m.in. Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej.

Bóbr *Castor fiber*. Największy gryzoń żyjący w Polsce, osiągający 18-29 kg masy ciała. Umaszczenie ma bardzo zmienne, ale dominują osobniki brązowe i czarne. Charakterystyczną cechą budowy ciała, wynikającą z adaptacji do życia ziemno-wodnego, jest m. in. obecność błony pławnej pomiędzy palcami tylnej stopy, fałdy skórne zatykające nozdrza i otwory uszne podczas nurkowania, a także szeroki spłaszczony ogon pokryty zrogowaciałą łuską. Po latach nieobecności, spowodowanej wybięciem wszystkich bobrów, zostały one reintrodukowane na teren Żywiecczyzny w latach 1996-1999 przez Żywiecki Park Krajobrazowy. Łącznie wsiedlono 9 bobrzyczych rodzin. Obecnie bobry występują

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

najliczniej nad Jeziorem Żywieckim - głównie na tzw. Ptasiej Wyspie oraz w ujściu potoku Moszczanka, a także w potoku Łazki w Rychwałdzie oraz potoku Lubra w Gilowicach. Obserwowano je również w wielu innych miejscach, np.: na Sole i Sopotni Wielkiej, na potoku Cięcinka i Kocierzanka, w kanale Młynówka w Węgierskiej Górcie oraz na stawach w Żywcu Moszczanicy. Ogółem liczebność populacji na Żywiecczyźnie ocenia się na ok. 40-50 osobników. Bobry znane są ze swoich zdolności inżynierskich. Konstruują tamy na ciekach wodnych, rozbudowane sieci kanałów, a także schronienia w postaci żeremi. Na Żywiecczyźnie za kryjówki służą im również nory ziemne. Gody bobrów są bardzo rozciągnięte w czasie, trwają od grudnia do maja, z największą intensywnością

Żerowisko bobrów (na kanale Młynówka)

Żerowisko bobrów („Ptasia Wyspa”)

w styczniu. Młode przychodzą na świat od kwietnia do sierpnia, jednak najczęściej w maju lub czerwcu, po ciąży trwającej ok. 107 dni. W miocie rodzi się od 1 do 6 młodych, zazwyczaj 2-3. Dojrzałość płciową osiągną w drugim roku życia. Bobry są typowymi roślinożercami. Zjadają korę, liście, gałązki, korzenie, kłącza i bulwy niemal wszystkich roślin drzewiastych i zielnych rosnących nad brzegami wód, a także roślinność wodną. Zazwyczaj w ich diecie przeważają krzewy i drzewa, najczęściej wierzby i osiki. Znana jest nadzwyczajna zdolność bobrów do obalania drzew, nawet o średnicy pnia wynoszącej ok. 70 cm. Bobry są objęte w Polsce częściową ochroną gatunkową. Są one również chronione postanowieniami Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Jego występowanie jest podstawą tworzenia Specjalnych Obszarów Ochrony w ramach europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

Darniówka tatrzańska *Microtus tatricus*. W umieszczeniu tego niewielkiego gryzonia dominują odcienie brązu. Jego waga osiąga 13-36 g, a długość ciała 11,6 cm. Ogon jest krótki, do 5 cm długości. Jest endemitem karpackim i jednym z najrzadszych ssaków Polski. Na Żywiecczyźnie spotykana jest wyłącznie na Pilsku, poza tym występuje w Tatrach i na Babiej Górze. Żyje najczęściej ponad górną granicą lasu, w przereźdzonych zaroślach świerkowych, zaroślach jarzębiny, pośród ziołorośli oraz

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

na wysokogórskich halach. Nie kopie nor, a za kryjówki obiera sobie nory wykopane przez inne gatunki lub też szczeliny w rumoszu skalnym. Samice przystępują do rozrodu już w kwietniu pod osłoną pokrywy śnieżnej. Okres rozrodczy trwa aż do sierpnia. W miocie rodzą się 2-4 młode, które dojrzewają płciowo po osiągnięciu masy ciała wynoszącej 23 g. Biologia tego gatunku jest jeszcze bardzo słabo poznana. Darniówka tatrzańska objęta jest ścisłą ochroną gatunkową. Umieszczono ją w "Polskiej czerwonej księdze zwierząt", w której ma status gatunku najmniejszej troski.

Dzik *Sus scrofa*. Sylwetka dzika jest masywna i krępa. Waga samców (odyńców) może przekraczać

Dzik

190 kg, samice (lochy) są znacznie lżejsze. Sierść szczeciasta, o zmiennej barwie, w różnych odcieniach czerni, brązu i szarości. Młode (warchlaki) mają wzdłuż ciała podłużne ciemne pasy. U odyńców widoczne są wystające na zewnątrz kły. W języku łowieckim kły górne nazywane są fajkami, a dolne szablami. Dziki najczęściej spotkać można w rozległych kompleksach leśnych Beskidu Śląskiego, Beskidu Małego, Beskidu Żywieckiego i Beskidu Makowskiego. Preferują lasy liściaste i mieszane położone w strefie pogórza i regla dolnego, spotyka się je jednak aż po górną granicę lasu. Zimą najczęściej przebywają w niższych położeniach. Regularnie spotykane w pobliżu siedzib ludzi, gdzie chętnie żerują na terenach rolnych. Obecność dzików w terenie

łatwo rozpoznać po obecności buchtowisk oraz miejsc kąpieli błotnych, tzw. babrzysk. Dziki żyją w grupach rodzinnych, składających się z loch i warchlaków oraz młodych urodzonych w poprzednim roku. Odyńce od czasu do czasu przyłączają się do grup samic i młodych, zwłaszcza w okresie rui, jednak często żyją pojedynczo. Okres godowy, nazywany huczka, przypada na zimę i jest bardzo rozciągnięty w czasie - trwa od listopada do stycznia. Ciąża trwa 108-120 dni, a młode przychodzą na świat najczęściej od lutego do kwietnia. Lochy rodzi do 12 warchlaków i karmi je mlekiem przez 4 miesiące. Już kilkutygodniowe młode uzupełniają dietę pokarmem stałym. Dziki są wszystkożerne. Odżywiają się przede wszystkim pokarmem roślinnym - bukwią, żołądziami, kłaczami i bulwami, owocami. Wyrządzają szkody w uprawach rolnych, zwłaszcza roślin okopowych. Zjadają także bezkręgowce żyjące w glebie, gryzonie, padlinę i inny łatwo dostępny pokarm zwierzęcy. Dziki należą do zwierząt łownych.

Jeleń *Cervus elaphus*. Jeden z największych ssaków Żywiecczyny; waga dorosłych samców (byków) może przekraczać 200 kg, a samice (łanie) są znacznie lżejsze. W umaszczeniu jeleni dominują barwy brązowe i brunatne, spód ciała jest jaśniejszy. Na zadzie charakterystyczna żółtawa plama. Futro młodych cieląt pokryte jest jasnymi plamkami. Byki nakładają co roku poroże, które zrzucają pod koniec zimy zazwyczaj w marcu. Na Żywiecczynie jelenie spotkać można przede wszystkim w rozległych

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

kompleksach leśnych Beskidu Żywieckiego, Beskidu Śląskiego, Beskidu Małego i Beskidu Makowskiego. Spotykany od strefy pogórza po regiel górny. Zimą, zwłaszcza podczas zalegania wysokiej pokrywy śnieżnej, gromadzą się w niższych położeniach. Jelenie żyją w grupach męskich i żeńskich. Poza okresem rozrodu samice przebywają wraz z cielętami i młodymi bykami, natomiast samce żyją w osobnych stadach kawalerskich lub pojedynczo. Gody jeleni nazywane rykowiskiem przypadają na jesień, najczęściej na wrzesień i początek października. W czasie rykowiska powstają grupy złożone z łań, cieląt i jednego dorosłego byka, broniącego dostępu do haremu. Byki toczą wówczas walki o dostęp do samic i manifestują swoją obecność donośnym rykiem. Ciąża trwa średnio 235 dni, a porody mają miejsce późną wiosną, na przełomie maja i czerwca. Łania rodzi najczęściej jedno cielę, które usamodzielnia się w następnym roku życia. W okresie wycieleń łania oddala się od swojej grupy, by w spokoju przejść poród. Samice grupują się ponownie po ok. 1-6 tygodniach od porodów. Jelenie to zwierzęta roślinożerne. Odżywiają się przede wszystkim pędami drzew i krzewów oraz roślinnością zielną. Dietę uzupełniają porostami, mchami, paprociami, wątrobowcami, a nawet grzybami. Jelenie należą do zwierząt łownych.

Koszatka *Dryomys nitedula*. Niewielki nadrzewny gryzoń, aktywny głównie nocą. Długość jej ciała osiąga 10 cm, drugie tyle stanowi puszysty ogon. Masa ciała wynosi 70 g. Grzbiet ma umaszczenie szarozółtawe, a brzuch jest biały. Wokół oczu charakterystyczne czarne plamy. Koszatki związane są z większymi kompleksami leśnymi. Preferują lasy liściaste i mieszane, jednak w górach można je spotkać nawet w górnoreglowych borach świerkowych. Spotykana zarówno w Beskidzie Śląskim, Beskidzie Żywieckim, Beskidzie Małym, jak i w Beskidzie Makowskim. Za kryjówki służą jej głównie

Koszatka

dziuple, opuszczone gniazda ptaków i budki lęgowe, wewnątrz których buduje własne kuliste gniazdo z traw, liści i paproci. Samica rodzi raz w roku, zazwyczaj 2-6 młodych, w okresie od czerwca do sierpnia. Ciąża trwa 23-25 dni. Młode usamodzielniają się po ok. 5 tygodniach. Koszatki przesypiają zimę w gniazdach ukrytych najczęściej płytko pod ziemią w korzeniach drzew lub przy fundamentach stojących w lesie budynków. Odżywiają się zarówno pokar-

mem roślinnym - pączkami drzew, młodymi listkami, owocami i nasionami drzew i krzewów, jak i zwierzęcym - bezkręgowcami i lęgami ptaków. Koszatka objęta jest ścisłą ochroną gatunkową. Chronią ją także zapisy Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Umieszczona w "Polskiej czerwonej księdze zwierząt", w której ma status gatunku niższego ryzyka ale bliski zagrożenia.

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

Mopek *Barbastella barbastellus*. Nietoperz średniej wielkości, z charakterystycznym krótkim pyszczkiem oraz dużymi szerokimi uszami. Futerko ma czarne. W powiecie żywieckim obserwowany rzadko, znany ze stanowisk położonych w Beskidzie Śląskim i Beskidzie Żywieckim. Związany jest z obszarami leśnymi. Lubi kryjówki w naturalnych i sztucznych szczelinach - za odstającą korą, deskami, okiennicami, w pęknięciach skał, rzadziej w skrzynkach lęgowych i na strychach. Zimuje w piwnicach, fortyfikacjach, sztolniach i jaskiniach. W powiecie żywieckim jego hibernację stwierdzono np. w fortach w Węgierskiej Górze oraz w jednej z jaskiń w Beskidzie Żywieckim. Jest to gatunek osiadły, wędrówki pomiędzy zimowiskami a miejscami rozrodu wynoszą zazwyczaj ok. 25-32 km. Rzadziej migruje na większe odległości - do 290 km. Zwyczaje godowe mopka są słabo poznane. Gody przypadają na późne lato i jesień ale mogą się przeciągać do zimy. Samice mogą przelatywać do kryjówek rozrodczych już w marcu i kwietniu. Tu rodzą 1-2 młode końcem czerwca lub początkiem lipca. Młode usamodzielniają się po 8-9 tygodniach. Dojrzałość płciową osiągają w drugim roku życia. Mopki mają niezbyt szybki ale bardzo zwrotny lot. Żerują stosunkowo nisko, blisko roślinności - w lasach, parkach, ogrodach oraz nad ciekami i zbiornikami wodnymi mającymi zarośnięte brzegi. Pod względem składu pokarmu są jednym z najbardziej wyspecjalizowanych krajowych gatunków nietoperzy. Odżywiają się głównie niewielkimi motylami nocnymi. Gatunek ściśle chroniony. Objęty ochroną m.in. w ramach Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Jego występowanie jest podstawą tworzenia Specjalnych Obszarów Ochrony w ramach europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

Mroczek posrebrzany *Vespertilio murinus*. Nietoperz średniej wielkości. Futerko na grzbiecie u nasady czarne z jaśniejszymi srebrzystymi końcówkami, brzuch bardzo jasny, biały lub szaro-biały.

Mroczek posrebrzany

Stosunkowo nieliczny, obserwowany w Beskidzie Śląskim oraz w Kotlinie Żywieckiej. Preferuje sąsiedztwo dolin rzecznych i terenów otwartych. Często spotykany w miastach, gdzie ukrywa się najczęściej w wysokich budynkach, w szczelinach murów, na poddaszach i za okiennicami. Jego obecność stwierdzono m. in. w budynku jednej ze szkół w Żywcu. Na kryjówki wybiera również skrzynki lęgowe dla ptaków i nietoperzy, dziuple i naturalne szczeliny skalne. Zimuje zarówno w jaskiniach, jak i w schronieniach sztucznych - szczelinach murów, fortyfikacjach i piwnicach.

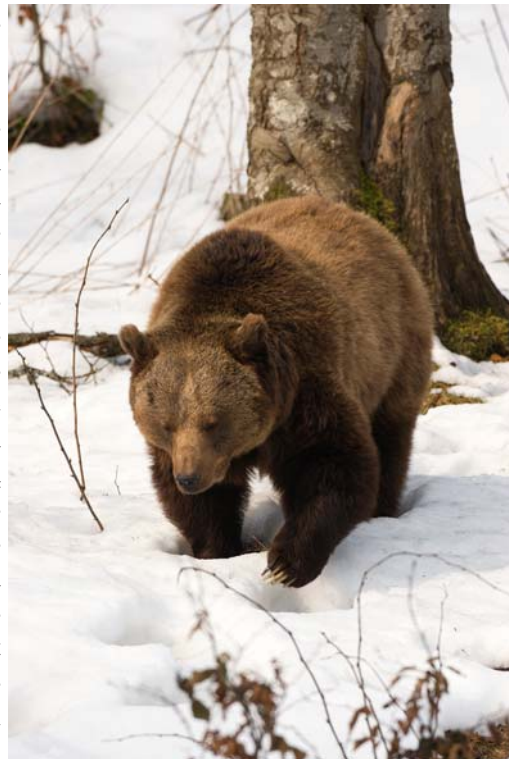
Migruje na znaczne odległości, nawet do 850 km. Gody tego gatunku odbywają się jesienią i wczesną zimą. Samce wyszukują wówczas wysoko położone kryjówki w szczelinach skał lub budynkach, skąd wykonują loty godowe. Podczas nich wydają charakterystyczne, słyszalne nawet dla człowieka głosy godowe o częstotliwości ok. 14 kHz. Samice tworzą kolonie rozrodcze w maju. Młode w liczbie 1-3 przychodzą na świat na przełomie czerwca i lipca. Mroczki posrebrzane latają szybko i wysoko do 40 m nad powierzchnią gruntu, zazwyczaj z dala od przeszkód terenowych. Mroczki posrebrzane chętnie

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

żerują nad zbiornikami wodnymi, w dolinach rzecznych, nad lasami i terenami rolniczymi. W kompleksach leśnych wykorzystują rozległe luki w drzewostanie, np. zręby. W obszarach zabudowanych często polują w sąsiedztwie ulicznych lamp. Polują głównie na chruściki, motyle nocne, muchówki, chrząszcze i siatkoskrzydłe. Gatunek ściśle chroniony - w "Polskiej czerwonej księdze zwierząt" uznany za gatunek najmniejszej troski. Objęty ochroną m.in. w ramach Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej.

Mroczek pozłocisty *Eptesicus nilssonii*. Nietoperz średniej wielkości. Futerko na grzbiecie u nasady czarne z jaśniejszymi żółtawymi końcówkami, brzuch jaśniejszy. Nieliczny, ale obserwowany w całym powiecie żywieckim. Stwierdzany m. in. na żerowiskach oraz w trakcie godów w Beskidzie Żywieckim, Beskidzie Małym, Beskidzie Śląskim i w Kotlinie Żywieckiej. Preferuje tereny leśne i skaliste. Chętnie wykorzystuje schronienia antropogeniczne - poddasza, szczeliny murów, okiennice, pustki za odstającymi deskami. Zimuje w jaskiniach, a także w piwnicach i sztolniach. Stosunkowo często spotykany w miastach. Gatunek generalnie osiadły, niekiedy migruje pomiędzy schronieniami letnimi a zimowiskami, na odległość do 250 km, rzadziej dalej. Zwyczaje godowe tego gatunku są słabo poznane. Gody odbywają się jesienią i wczesną zimą, najczęściej w kryjówkach zimowych. Samice tworzą kolonie rozrodcze w kwietniu i maju. Poród następuje w czerwcu, a na świat przychodzi najczęściej 1, rzadziej 2 młode. Mroczki posrebrzane latają niezbyt szybko ale zwinnie, wykonując nagle zwroty. Łowią one pokarm w powietrzu, a polują przeważnie na drobne muchówki, niewielkie chrząszcze, siatkoskrzydłe, chruściki i motyle nocne. Żerują nad wodami, w lukach drzewostanów, nad terenami rolniczymi, w pobliżu zabudowań i w sąsiedztwie lamp ulicznych. Ściśle chroniony - w "Polskiej czerwonej księdze zwierząt" uznany za gatunek bliski zagrożenia. Objęty ochroną m.in. w ramach Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej.

Niedźwiedź brunatny *Ursus arctos*. Największy drapieżnik lądowy Polski, osiąga 2,5 m długości ciała i wagę powyżej 400 kg. Samice są zazwyczaj lżejsze od samców. Umaszczenie ma bardzo zmienne, od jasno-żółtego po czarne, najczęściej w różnych odcieniach brązu. W powiecie żywieckim regularnie bytuje w Beskidzie Żywieckim - w masywie Wielkiej Raczy, w pasmach ciągnących się wzdłuż granicy polsko-słowackiej, od Rycerzowej po Przełęcz Glinne oraz w Pasmie Babiogórskim i Pasmie Jałowieckim, położonych na wschodniej granicy powiatu. Centrum ostoi stanowią masywy Romanki, Lipowskiej, Rysianki i Pilska. Sporadycznie obserwowany w Beskidzie Śląskim, Beskidzie Małym i Beskidzie Makowskim, gdzie zapuszcza się w poszukiwaniu pokarmu, zwłaszcza latem i jesienią. Liczebność w Beskidzie Żywieckim oceniana jest na 4 osobniki stałe i 2 przechodnie. Niedźwiedź preferuje zwarte kompleksy leśne, jednak w poszukiwaniu pokarmu może zbliżać się do siedzib ludzkich, w tym do szałasów pasterskich i schronisk turystycznych.

Niedźwiedź brunatny

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

Niekorzystnie wpływa na jego ostoje postępująca fragmentacja lasów, zabudowa hal, a także lokalizowanie infrastruktury turystycznej i dróg wewnątrz kompleksów leśnych. Każdy osobnik zajmuje areał o powierzchni kilkuset kilometrów kwadratowych. Okres zimy najczęściej przespia w gawrach, które zakłada w jaskiniach, zagłębieniach w ziemi, młodnikach, wiatrowałach, dziuplach starych drzew, a nawet ruinach szałasów pasterskich. Gawry lokalizowane są najczęściej w wyższych partiach gór, przede wszystkim w rejonie Wielkiej Raczy, Romanki i Pilska. Ruja niedźwiedzi trwa od kwietnia do czerwca, jednak u niektórych samic obserwuje się ruję dodatkową w lipcu i wrześniu. Cięża przedłużona trwa 185-251 dni. Młode, najczęściej w liczbie 1-3, przychodzą na świat od grudnia do lutego, z największą intensywnością w styczniu. Niedźwiedzica opiekuje się młodymi przez 2 lata. Młode usamodzielniają się w 3 roku życia, a dojrzałość płciową uzyskują w 4 roku. Wszystkożerny, zjada zarówno różnorodny pokarm roślinny - bulwy, korzenie, nasiona, bukiew, igliwie, owoce krzewów i drzew, jak i pokarm zwierzęcy - głównie padlinę, ale potrafi także aktywnie polować na duże ssaki kopytne. Niekiedy żeruje na zwierzętach hodowlanych, niszczy pasieki i drzewa owocowe. W powiecie żywieckim szkody od niedźwiedzi są nieliczne i dotyczą głównie owiec i pasiek. Wyrządzane są głównie na obrzeżach ostoi, na terenach przylegających do lasów lub na halach położonych wewnątrz lasów. Gatunek ściśle chroniony, ochronie podlegają także miejsca gawrowania, w promieniu 500 m od gawry, w okresie od 1 listopada do 31 marca. Objęty także ochroną w ramach Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Jest gatunkiem priorytetowym dla wytyczania Specjalnych Obszarów Ochrony w ramach europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000. W "Polskiej czerwonej księdze zwierząt" uznany został za gatunek bliski zagrożenia.

Nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii*. Nietoperz średniej wielkości, z charakterystycznymi dużymi uszami. Futerko na grzbiecie płowo-brązowe, na brzuchu białawe. Stwierdzony na żerowiskach oraz w trakcie godów w Beskidzie Żywieckim, Beskidzie Śląskim, Beskidzie Małym i w Kotlinie Żywieckiej, jednak jak dotąd nie odnaleziono jego zimowisk i kolonii rozrodczych. Gatunek związany z lasami. Preferuje stare drzewostany liściaste i mieszane. Chroni się w dziuplach drzew, skrzynkach lęgowych dla ptaków i nietoperzy, szczelinach mostów, a także pod odstającą korą drzew. Zimuje w jaskiniach, sztolniach, fortyfikacjach i dobrze izolowanych dziuplach. Jest to nietoperz osiadły, przelatuje jedynie na krótkie dystanse - do 39 km - pomiędzy zimowiskami i schronieniami letnimi. Gody tego gatunku są bardzo słabo poznane, odbywają się one od późnego lata do wiosny. Samice zakładają kolonie rozrodcze w kwietniu i maju w dziuplach drzew i skrzynkach lęgowych. Samice rodzą jedno młode rocznie, jednak nie wszystkie rozmnażają się każdego roku. Nocki Bechsteina latają powoli i nisko, są bardzo zwrotne. Żerują w lukach drzewostanów lub na ich obrzeżach, na małych polanach, liniach oddziałowych i drogach leśnych, a niekiedy także wśród gęstej roślinności. Pokarm zbierają z powierzchni liści lub gruntu, niekiedy chwytają go w locie. Zjadają głównie muchówki, chrząszcze, motyle, kosarze, pluskwiaki i pająki. Gatunek ściśle chroniony, a w "Polskiej czerwonej księdze zwierząt" uznany za gatunek bliski zagrożenia. Objęty ochroną w ramach Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Jego obecność jest podstawą tworzenia Specjalnych Obszarów Ochrony w ramach europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

Nocek duży *Myotis myotis*. Jeden z największych krajowych nietoperzy o szarobrazowym futerku na grzbiecie i znacznie jaśniejszym, szaro-płowym brzuchu. Do tej pory jego obecność stwierdzono w Kotlinie Żywieckiej, Beskidzie Żywieckim, Beskidzie Śląskim i Beskidzie Małym. Preferuje obszary z dużym udziałem lasów. Samice zakładają kolonie rozrodcze najczęściej na strychach budynków i w wieżach kościołów. Największa znana kolonia rozrodcza w powiecie znajduje się w kościele parafialnym

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

Nocek duży

w Międzybrodziu Bialskim. Zimuje w beskidzkich jaskiniach, głównie w Beskidzie Małym i Beskidzie Śląskim. Potrafi migrować na znaczne odległości - do 390 km - z miejsc zimowania do schronień letnich. W Beskidzie Śląskim obserwowano między innymi samicę zaobraczkowaną w Czechach. Gody nocków dużych są bardzo rozciągnięte w czasie, zazwyczaj mają miejsce od końca sierpnia do października, jednak obserwowano je również zimą i wczesną wiosną. Gody odbywają się w jaskiniach, sztucznych podziemiach oraz na strychach budynków. Cięża trwa 45-75 dni. Samice rodzą 1 rzadziej 2 młode, zazwyczaj w maju i czerwcu. Młode osiągają samodzielność po 40 dniach. Nocki duże latają stosunkowo wolno i nisko, do 10 m nad powierzchnią gruntu. Żerują w odległości do 25 km od kryjówek, najchętniej w lasach lub na ich obrzeżach, w sadach, alejach, parkach, rzadko nad terenami otartymi. Lubi lasy z niewielką ilością podszytu, ponieważ umożliwia mu to wyszukiwanie dużych owadów poruszających się po ziemi. Odżywia się głównie większymi chrząszczami, a dietę uzupełnia gąsienicami motyli, świerszczami i turkuciami podjadkami. Rzadko zjada mniejsze owady, pająki, zaleszczotki i wije. Ścisłe chro-

niony, objęty jest także ochroną w ramach Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Jego obecność jest podstawą tworzenia Specjalnych Obszarów Ochrony w ramach europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

Nocek orzęsiony *Myotis emarginatus*. Niewielki nietoperz z charakterystycznym głębokim wycięciem ucha i cynamonowo-brązowym futerkiem. Nieliczny, ale regularnie spotykany na zerowiskach i w trakcie rojenia przy otworach jaskiń w Beskidzie Śląskim i Beskidzie Małym. Preferuje obszary zalesione i skaliste, z dużą liczbą jaskiń. Schronień szuka w szczelinach skalnych, jaskiniach, strychach budynków i dziuplach. Zimuje w jaskiniach i sztolniach. Gatunek osiadły, migruje na stosunkowo krótkie dystanse - do 106 km. Gody trwają od sierpnia do listopada, prawdopodobnie także wiosną. Rojenie nocków orzęsionych przy otworach jaskiń, związane częściowo z aktywnością płciową, obserwowano m. in. w masywie Muronki i Skrzycznego w Beskidzie Śląskim oraz w pasmach Ściszków Gronia i Gibasowego Wierchu w Beskidzie Małym. Samice rodzą młode na przełomie czerwca i lipca w koloniach rozrodczych zakładanych na strychach budynków. Młode usamodzielniają się po ok. 4 tygodniach, a dojrzałość płciową osiągają w pierwszym roku życia. Lot nocka orzęsionego jest bardzo zwrotny, ale stosunkowo powolny. Nietoperz ten lata nisko nad powierzchnią ziemi - do 10 m, zazwyczaj w pobliżu

Nocek orzęsiony

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

roślinności lub innych osłon terenowych. Żeruje w lasach lub na ich obrzeżach - do 12 km od kryjówek. Podstawą jego diety są muchówki i pajęczaki. Gatunek ściśle chroniony, w "Polskiej czerwonej księdze zwierząt" uznany za gatunek zagrożony wyginięciem. Objęty ochroną w ramach Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Jego obecność jest podstawą tworzenia Specjalnych Obszarów Ochrony w ramach europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

Podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*. Niewielki, szaro umaszczone nietoperz, z charakterystyczną naroślą skórną w kształcie podkowy na pyszczku. Rejestrowany w całym powiecie żywieckim,

Podkowiec mały (kolonia)

zarówno w Kotlinie Żywieckiej, jak i w górskich pasmach Beskidu Żywieckiego, Beskidu Śląskiego, Beskidu Małego i Beskidu Makowskiego. Lubi tereny wyżej położone, skaliste, o dużej lesistości. Samice zakładają kolonie rozrodcze najczęściej na strychach budynków i w wieżach kościołów. Największe znane kolonie rozrodcze w powiecie znajdują się w kościołach parafialnych w Radziechowach i w Milówce. Zimuje w stosunkowo ciepłych jaskiniach. Poza tym obserwowany w różnorodnych schronieniach tymczasowych, m. in. w bunkrach i szałasach pasterskich. Jest to gatunek osiadły, odległości pomię-

dzy koloniami rozrodczymi, kryjówkami przejściowymi a zimowiskami najczęściej nie przekraczają 10 km. Zimuje w cieplejszych jaskiniach. Gody podkowców mają miejsce głównie jesienią w pobliżu wychodni skalnych, otworów jaskiń lub innych schronień przejściowych. Owulacja i zapłodnienie następuje dopiero w marcu i kwietniu. Cięża trwa ok. 75 dni. Samice rodzą zazwyczaj 1 młode od początku czerwca do początku lipca, rzadziej do początku sierpnia. Młode osiągają samodzielność po ok. 7 tygodniach, a dojrzałość płciową w pierwszym roku życia. Podkowce latają zazwyczaj nisko nad ziemią w pobliżu roślinności. Są niezwykle zwrotne i z łatwością manewrują wśród przeszkód. Żerują najchętniej wewnątrz i na obrzeżach lasów i zarośli, w parkach, alejach oraz nad zbiornikami i ciekami wodnymi o zadrzewionych brzegach, w promieniu kilku kilometrów od kryjówek. Podstawą ich diety są owady - muchówki, motyle nocne i siatkoskrzydłe, ale zjadają również pajęczaki i wije. Podkowce małe są ściśle chronione. Gatunek ten został również umieszczony w "Polskiej czerwonej księdze zwierząt" jako gatunek silnie zagrożony wyginięciem. Objęty ochroną w ramach Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Jego występowanie jest podstawą tworzenia Specjalnych Obszarów Ochrony w ramach europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

Popielica *Glis glis*. Nadrzewny gryzoń o długości ciała ociągającej 18 cm i sięgającym 15 cm puszystym ogonie. Może ważyć do ok. 185 g. Umaszczenie futerka jest srebrzysto-szare z białawym brzuchem. Popielice preferują lasy liściaste i mieszane, spotykane są jednak niekiedy w ogrodach,

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

Popielica

Tworzy gniazda zbudowane najczęściej z liści pobliskich drzew i krzewów. Samica rodzi zazwyczaj raz w roku ok. 4-6 młodych (maksymalnie 11), po trwającej ok. 30 dni ciąży. Porody mają miejsce od połowy lipca do początku września. W latach nieurodzaju buka i dębu popielice często wcale się nie rozmnażają. Dojrzałość płciową osiągają po przezimowaniu. Popielice przesypiają zimę zakopane w ziemi na głębokości 30-50 cm w owalnych jamkach. Często wykorzystują nory innych gryzoni, nabiegi korzeniowe drzew, a nawet puste przestrzenie pod podłogami albo w pobliżu fundamentów budynków stojących w lesie lub w jego sąsiedztwie. Gryzonie te odżywiają się przede wszystkim nasionami drzew - orzeszkami bukowymi, żołądziami, orzechami laskowymi, owocami grabu itp. Uzupełniają dietę pączkami drzew, młodymi listkami, bezkręgowcami oraz jajami i lęgami ptaków. Popielica objęta jest ścisłą ochroną gatunkową. Chronią ją także zapisy Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Umieszczona w "Polskiej czerwonej księdze zwierząt", w której ma status gatunku niższego ryzyka, ale bliski zagrożenia.

parkach, a nawet starych sadach. Na Żywiecczyźnie jest stosunkowo często obserwowana we wszystkich częściach Beskidów i w Kotlinie Żywieckiej. Jej kryjówkami są najczęściej dziuple w drzewach i budki dla ptaków. Regularnie obserwuje się ją w szałasach pasterskich, leśniczówkach, altanach i innych zabudowaniach położonych w pobliżu terenów leśnych.

Ryjówka górską *Sorex araneus*. Grzbiet ciała ma łupkowo czarny, spód nieco jaśniejszy, długość ciała 6-8 cm, a długość ogona nie przekracza 80% długości ciała. Spośród sześciu gatunków ryjówek obserwowanych na Żywiecczyźnie, ta związana jest w największym stopniu z górami. Występuje w całych Beskidach, zazwyczaj powyżej 500 m n.p.m., rzadziej spotykana w niższych położeniach. Zasiedla wszystkie typy lasów, a także partie kosodrzewiny i hale. Wybiera środowiska urozmaicone, z wywrotami drzew lub rumoszem skalnym porośniętym roślinnością. Dobrze czuje się w miejscach wilgotniejszych, np. w pobliżu potoków. Buduje gniazda pod wykrotami i skałami, rzadziej w miejscach wyniesionych nieznacznie nad powierzchnię gruntu. Rozród tego gatunku jest bardzo rozciągnięty w czasie i trwa od kwietnia do października. Samica może wyprowadzać 2 mioty rocznie. Każdorazowo rodzi ok. 6 młodych. Dorosłe osobniki żyją pojedynczo, a samica sama wychowuje potomstwo. Ryjówka górską to typowy drapieжник - poluje głównie na drobne bezkręgowce - owady, ślimaki, pająki itd. Gatunek ten objęty jest w Polsce ścisłą ochroną gatunkową.

Ryś *Lynx lynx*. Dorosłe osobniki osiągają 70-130 cm długości ciała i wagę 12-32 kg. Samce są z reguły większe od samic. Umaszczenie kremowo-rdzawe z rzędami ciemnych plamek. W powiecie żywieckim regularnie bytuje w Beskidzie Żywieckim, w masywie Wielkiej Raczy, Rycerzowej, Muńcoła, Romanki, Rysianki, Pilska oraz w Pasmie Jałowieckim. Pojedyncze osobniki obserwuje się sporadycznie w Beskidzie Śląskim, w pasmie Baraniej Góry i Skrzycznego, a także w Beskidzie Makowskim i wschodniej części Beskidu Małego. Liczebność rysia w powiecie żywieckim ocenia się na ok. 15 osobników. Rysie żyją pojedynczo, każdy osobnik zajmuje terytorium o wielkości 100-250 km².

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

Rys

Rysie preferują zwarte kompleksy leśne i stosunkowo rzadko pojawiają się w sąsiedztwie siedzib ludzkich. Bardzo niekorzystnie wpływa na nie fragmentacja lasów, rozwój zabudowy mieszkalnej na śródlęśnych polanach, wprowadzanie infrastruktury turystycznej oraz budowa dróg. Odlesienie i urbanizacja doprowadza między innymi do przzerwania korytarzy migracyjnych, co skutkuje coraz rzadszymi wizytami rysy w Beskidzie Śląskim i Beskidzie Małym. Ruja rysy ma miejsce w drugiej połowie zimy w lutym i marcu. Młode, najczęściej w liczbie 1-3, przychodzą na świat pod koniec kwietnia lub początkiem maja, po ciąży trwającej 67-74 dni. Kotka rodzi młode w trudno dostępnych miejscach, w rozpadlinach skalnych, pod wykrotami, wiatrowałami lub w gęstych młodniakach, zazwyczaj w wyższych partiach gór. Wychowem kociąt zajmuje się wyłącznie samica. Młode opuszczają matkę w trakcie kolejnej rui. Rysie polują z podchodu. Starają się dyskretnie podkraść jak najbliżej potencjalnej ofiary, wykorzystując jako osłonę naturalne przeszkody terenowe np. młodniki, karpy korzeniowe i powalone drzewa. Następnie dopadają upatrzone zwierze w kilkunastu susach. Podstawą diety rysy są dzikie ssaki kopytne.

Preferują sarny, ale polują także na jelenie - głównie cielęta i łanie oraz na młode dziki. Uzupełnieniem pokarmu są inne gatunki ssaków oraz ptaki. W powiecie żywieckim bardzo rzadko notuje się przypadki ataków rysy na inwentarz, głównie owce. Gatunek objęty ścisłą ochroną gatunkową. Objęty jest także ochroną w ramach Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Jego występowanie jest podstawą tworzenia Specjalnych Obszarów Ochrony w ramach europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000. W "Polskiej czerwonej księdze zwierząt" określony jako bliski zagrożenia.

Wilk *Canis lupus*. Dorosłe samce osiągają przeciętnie 1,5-2 m długości ciała od nosa do końca ogona oraz wagę 35-67 kg. Samice są lżejsze od samców o ok. 20%. Umaszczenie zróżnicowane, o przewadze barwy szarej, brązowej i brunatnej, zazwyczaj z ciemniejszym grzbietem i jaśniejszym spodem ciała. W powiecie żywieckim regularnie bytuje we wszystkich pasmach Beskidu Żywieckiego, w masywie Baraniej Góry i Skrzycznego w Beskidzie Śląskim oraz w pasmach Łamanej Skały, Potrójnej i Ściszków Gronia w Beskidzie Małym. Migrujące osobniki obserwuje się również w Beskidzie Makowskim. Liczebność w powiecie żywieckim oceniana jest na 6 grup rodzinnych (watah): 4 w Żywieckim Parku Krajobrazowym, 1 w paśmie Baraniej Góry i Skrzycznego w Beskidzie Śląskim i 1 w Beskidzie Małym. Grupa rodzinna składa się najczęściej z dorosłej rozmnażającej się pary, tzw. pary alfa, tegorocznych szczeniąt oraz młodych z poprzednich miotów. W Beskidzie Żywieckim i Beskidzie Śląskim liczba wilków w grupie waha się od 2-9, przeciętnie: 4-6. Każda grupa zajmuje odrębne terytorium o powierzchni 98-227 km². Wilki preferują zwarte kompleksy leśne. Zimą często polują w nisko położonych dolinach, gdzie przebywają wówczas dzikie ssaki kopytne. Ruja wilków przypada na drugą połowę zimy, od końca stycznia do początku marca. Ze względu na przewagę kamienistych i płytkich gleb wilki w tych rejonach nie kopią typowych nor, a samica rodzi szczenięta

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

Młody wilk

pod wykrotami lub w gęstych młodnikach. Młode w ilości średnio 6 szceniąt przychodzą na świat końcem kwietnia i początkiem maja, po ciąży trwającej 63-65 dni. Usamodzielniają się w drugim roku życia i często migrują w poszukiwaniu nowego terytorium. Wilki są wytrzymałymi biegaczami, na krótkich dystansach potrafią biec z prędkością 70 km/h. Gatunek wybitnie mięsożerny, poluje głównie na duże ssaki kopytne - jelenie, sarny i dziki; rzadziej na mniejsze gatunki - zające, gryzonie, owa- dożerne, borsuki i lisy. Niekiedy poluje na zwierzęta gospodar- skie - głównie owce, ale zdarzają się także ataki na bydło, konie i psy, zwłaszcza w słabo zabezpieczonych gospodarstwach. W powiecie żywieckim szkody od wilków notowane są najczę- ściej późnym latem i jesienią. Wyrządzane są głównie na obrze- żach lasów lub na halach. Szkody rekompensowane są przez Skarb Państwa. Gatunek ściśle chroniony, ochronie podlegają także miejsca jego rozrodu, w promieniu 500 m od nory, w okre- sie od 1 kwietnia do 15 lipca. Objęty ochroną w ramach Dyrek- tywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Gatunek priorytetowy dla wyznaczania Specjalnych Obszarów Ochrony w ramach euro- pejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000. Według "Polskiej czerwonej księdzki zwierząt" wilk uznany został w naszym kraju za gatunek bliski zagrożenia.

pejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000. Według "Polskiej czerwonej księdzki zwierząt" wilk uznany został w naszym kraju za gatunek bliski zagrożenia.

Wydra *Lutra lutra*. Wydra jest doskonale przystosowana do ziemno-wodnego trybu życia. Ma wydłużone i gibkie ciało, błony pławne rozpięte pomiędzy palcami oraz masywny i długi ogon ułatwiający manewrowanie pod wodą. Umaszczenie jest zazwyczaj w różnych odcieniach brązu, podgardle, pierś i brzuch są jaśniejsze. Masa ciała może osiągać nawet ok. 10 kg. Na Żywiecczyźnie wydra jest gatunkiem pospolitym, występuje niemal we wszystkich rzekach, w większości dużych potoków, na stawach hodowlanych oraz nad jeziorami zaporowymi na Sole. Preferuje wody położone w strefie pogórza i dolnej części regła dolnego. Ślady jej obecności są rzadko spotykane na odcinkach potoków położonych powyżej 700 m n.p.m. Za schronienia służą jej głównie nory ziemne na brzegach cieków i zbiorników wodnych. Na kryjówki wykorzystuje również wykroty i nadbrzeżne nawisy korzeni. Chętnie przebywa pod mostami i przepustami. Wydry cierpią głównie od kłusownictwa, często giną także pod kołami samochodów. Ciąża u wydr trwa ok. 63 dni. Młode mogą przychodzić na świat przez cały rok. Zazwyczaj w miocie rodzą się 2-4 młode, które usamodzielniają się po roku. Wydry są samotnika- mi, samce i samice spotykają się tylko na okres godów, a jedyne grupy to samice ze swoimi młodymi. Dorosłe osobniki tej samej płci zajmują rozdzielne terytoria, natomiast terytorium jednego samca pokrywa zazwyczaj terytoria kilku samic. W zależności od dostępności pokarmu, wielkość terytorium wynosi od kilku do kilkudziesięciu kilometrów długości cieku wodnego lub linii brzegowej dużego zbiornika. Podstawowym pokarmem wydr są ryby, ale polują one również na płazy, skorupiaki, mię- czaki, drobne ssaki, ptaki i owady. Wydry łowią najczęściej najbardziej dostępne gatunki ryb, a wśród jej ofiar dominują ryby drobne, do 20 cm długości. Potrafią one jednak upolować także większe okazy. Wydry są objęte w Polsce częściową ochroną gatunkową za wyjątkiem stawów rybnych uznanych za obręby hodowlane. Gatunek ten jest również chroniony postanowieniami Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej. Jej obecność jest podstawą tworzenia Specjalnych Obszarów Ochrony w ramach europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

2.2. Gady

Zaskroniec *Natrix natrix*. Dorosły wąż z tego gatunku mierzy przeciętnie 80-120 cm długości

Żmija zygzakowata

ciała. Barwa tułowia zróżnicowana, zazwyczaj szaro-czarna, zielonkawa, brzuch jaśniejszy. Niekiedy obserwuje się osobniki bardzo ciemne lub jasne. Charakterystyczną cechą jest obecność dwóch jasno żółtych plam w tylnej części głowy. Jest to gatunek niejadowity, pospolity na całej Żywiecczyźnie. Rzadziej obserwowany w wyższych położeniach górskich, powyżej 1000 m n.p.m. Preferuje siedliska wilgotne, sąsiedztwo zbiorników i cieków wodnych oraz terenów podmokłych.

Często obserwowany w sąsiedztwie ludzkich siedzib. Doskonale pływa, prowadzi dzienny tryb życia. Na kryjówki wykorzystuje jamy i rozpadliny ziemne, nory gryzoni, pustki pod stosami gałęzi i kamieni. Zazwyczaj aktywny od kwietnia do października, zimę przesypia. W razie zagrożenia potrafi błyskawicznie odpełznąć i skryć się wśród roślinności lub nurkować pod wodą, czasami zastyga w bezruchu. W momencie pochwycenia broni się wydalając z kloaki cuchnącą żółtawą cieczą, której nieprzyjemny zapach utrzymuje się przez długi czas. Zaskroniec jest gatunkiem jajorodnym. Samica składa najczęściej 10-30 jaj. Jaja mają barwę śnieżnobiałą, z czasem jednak ciemnieją, ich wymiary wynoszą 2,5-3,5 cm długości i 1-2 cm grubości. Młode wylęgają się po 4-8 tygodniach inkubacji. Długość ich ciała wynosi przeciętnie 15-20 cm. Pokarmem zaskronica są najczęściej niewielkie zwierzęta terenów podmokłych - żaby, traszki, ropuchy, osłabione ryby. Poluje zarówno w wodzie, jak i na lądzie. Połyka ofiary w całości. Gatunek objęty ścisłą ochroną gatunkową.

Żmija zygzakowata *Vipera berus*. Dorosłe żmije mogą dorastać do około 90 cm długości, jednak najczęściej nie przekraczają 70-80 cm. Znane są trzy odmiany barwne: popielata - z wyraźnie zaznaczonym czarnym zygziem na grzbiecie, miedziano-brązowa - ze słabiej zaznaczonym zygziem, oraz czarna, u której zygziem jest bardzo słabo widoczny. Żrenica oka pionowa. Żmija zygzakowata jest jedynym jadowitym wężem w Polsce. Jej jad to mieszanina toksyn o różnym działaniu, wpływających negatywnie na układ nerwowy, powodujących martwicę tkanek, zmieniających rytm pracy serca i zmniejszających krzepliwość krwi. Jad jest szczególnie niebezpieczny dla dzieci, osób starszych i chorych. Po ukąszeniu należy natychmiast zgłosić się do lekarza i podać surowicę. Żmije występują w całym powiecie żywieckim, nieomal we wszystkich środowiskach i na wszystkich wysokościach. Unikają tylko środowisk bardzo wilgotnych. Spotykane również w pobliżu siedzib ludzkich. Chętnie wygrzewają się w miejscach odsłoniętych i dobrze nasłonecznionych. Na schronienia wykorzystują nory gryzoni, szczeliny w skałach, stopy kamieni, wykroty, gruzowiska, sterty gałęzi itp. Niekiedy występują w dużych skupiskach. Zimę przesypiają gromadnie w podziemnych kryjówkach, np. w norach lub szczelinach skalnych. Żmija zygzakowata jest gatunkiem jajożyworodnym. Zarodki rozwijają się w jajach pozostających wewnątrz organizmu matki i przychodzą na świat zdolne do samodzielnego życia.

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

Samice rodzą 5-18 młodych w okresie od lipca do września. Podstawowym pokarmem żmij są drobne gryzonie i inne małe ssaki, rzadziej niewielkie płazy, gady i ptaki. Ofiary paraliżuje jadem i połyka w całości. Żmija zygzakowata jest objęta ścisłą ochroną gatunkową.

2.3. Płazy

Kumak górski *Bombina variegata*. Niewielki płaz, osiągający ok. 6 cm długości ciała. Z wyglądu przypomina małą ropuchę. Grzbiet brunatno-oliwkowy lub ciemnoszary z wyraźnymi gruczołami. Brzuch popielato-szary pokryty jasnożółtymi plamami, które zlewają się w różnorodne wzory. Podrażnione kumaki wydzielają gęsty pienisty śluz zawierający jad, który może być trujący dla człowieka. Kumak górski jest gatunkiem pospolitym w całym powiecie żywieckim. Spotykany zarówno wysoko w górach, jak i w piętrze pogórza, związany z terenami wilgotnymi. Występuje zarówno w dużych zbiornikach wodnych, jak i w spokojnych zakolach rzek i potoków, a nawet w rowach, kałużach i koleinach wypełnionych wodą. Jego obecność stwierdzano nawet w silnie zanieczyszczonej wodzie, np. w zbiornikach na gnojówkę. Gody kumaków mają miejsce od maja do sierpnia. Samica składa jaja wśród roślinności wodnej. Kijanki wylęgają się po 10-12 dniach inkubacji. Kumaki górskie są aktywne całą dobę. Polują głównie na niewielkie wodne i lądowe bezkręgowce. Zimą przesypia w różnych kryjówkach ziemnych. Jego obecność jest podstawą typowania specjalnych obszarów ochrony sieci Natura 2000.

Salamandra plamista *Salamandra salamandra*. Największy płaz ogoniasty Polski. Długość ciała może przekraczać 20 cm. Ma krępe i walcowate ciało i spłaszczoną głowę z wypukłymi oczami. Z tyłu głowy, po obu bokach wyraźne gruczoły przyuszne, przez które w razie zagrożenia wydzielają substancję drażniącą przeciwnika - salamandrynę. Substancja ta jest niegroźna dla człowieka, może jednak drażnić błony śluzowe i oczy. Dlatego lepiej ich nie dotykać. Umaszczenie jest bardzo kontrastowe - czarne z ostro wyróżnionymi pomarańczowo-żółtymi plamami. Układ plam jest unikalny dla każdego osobnika. Na Żywiecczyźnie obecna zarówno w górach, jak i w pasmie pogórza w Kotlinie Żywieckiej. Jest zwierzęciem lądowym. Preferuje tereny wilgotne, głównie lasy i zarośla, zwłaszcza liściaste. W górach najczęściej spotykana poniżej 1200 m n.p.m. Gody uzależnione są od pogody. Odbywają się od wiosny do jesieni. Rozwój jaj zachodzi w ciele samicy. Rodzi ona larwy do czystej wody zbiorników wodnych lub przy brzegach potoków. Larwy po porodzie mają 23-32 mm długości, przed przeobrażeniem osiągają 45-60 mm. Salamandra prowadzi nocny tryb życia, w dzień obserwować można ją jedynie podczas deszczowej pogody. Kryje się pod kłodami i kamieniami, w norach, jaskiniach, szczelinach skalnych, norach ziemnych oraz pod wykrotami. Żywi się skąposzczetami i innymi ślimakami. Zapada w sen zimowy późną jesienią, na przełomie października i listopada. Niekiedy aktywna nawet w cieplejsze grudniowe dni. Jest objęta ścisłą ochroną gatunkową.

Salamandra plamista

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH GATUNKÓW SSAKÓW, GADÓW I PŁAZÓW

Traszka góraska *Triturus alpestris*. Samce tego płaza osiągają 5,5 - 11 cm długości ciała, samice mogą być nieco większe. Ogon zazwyczaj krótszy od ciała i nieco spłaszczony. Umaszczenie zmienne, najczęściej grzbiet ma barwę ciemnobrązową lub czarną z niebieskawym odcieniem, boki ciała jaśniejsze i pokryte okrągłymi czarnymi plamami. Spód ciała jednolicie pomarańczowy lub żółty. U samców wyjątkowo plamy mogą występować na podgardlu. Występuje na całej Żywiecczyźnie zarówno w pasmach górskich Beskidów, jak i w Kotlinie Żywieckiej. W okresie godowym u samców wzdłuż grzbietu i wokół ogona pojawia się siarkowożółta pletwa, a umaszczenie ciała jest brunatno szare z niebieskim połyskiem. Traszkę górską można obserwować w różnego typu zbiornikach wodnych: od wypełnionych wodą niewielkich zagłębień, kolein i rowów po rozległe stawy. Zimą przesypia w schronieniach podziemnych. W zbiornikach wodnych pojawia się w kwietniu. Okres godowy trwa do lipca, a w górach nawet do sierpnia. Jaja składane są masowo w czerwcu. Larwy po wylęgu mają ok. 7 mm, po wyrośnięciu osiągają 29-37 mm. Ich barwa jest brązowa lub prawie czarna. Larwy przeobrażają się po 4-5 miesiącach, niekiedy w górach zimują. Po opuszczeniu zbiorników traszki górskie pędzą lądowy tryb życia. Przebywają najczęściej w miejscach cienistych i wilgotnych, chroniąc się w rozkładających się kłodach, pod stertami gałęzi i kamieni, w szczelinach skalnych lub zagrzebane w ściółce, itp. Żerują głównie nocą, za dnia tylko w okresach pochmurnej i deszczowej pogody. Odżywiają się drobnymi bezkręgowcami lądowymi i wodnymi - skorupiakami, ślimakami, owadami i ich larwami oraz pajakami. Traszka góraska objęta jest ścisłą ochroną gatunkową.

Traszka karpacka *Triturus montandoni*. Traszka karpacka jest najmniejszą traszką w Polsce. Dorosłe osobniki osiągają 6,5-10 cm długości ciała. Grzbiet spłaszczony z dwoma fałdkami po bokach. Środkiem grzbietu biegnie niewysoka fałda skórna rozwidlająca się na głowie. Ubarwienie grzbietu i boków ciała brudnożółte, oliwkowo-zielone lub jasnobrązowe z rozsianymi nieregularnymi plamkami. Brzuch pomarańczowy lub żółty. W okresie godowym samiec jest znacznie ciemniejszy od samicy. Traszka karpacka jest endemitem karpackim. Najczęściej spotykana jest pomiędzy 400-1500 m n.p.m., rzadka poniżej 300 m n.p.m. W powiecie żywieckim często obserwowana w Beskidach, występuje również w Kotlinie Żywieckiej. W okresie rozrodu przebywa w różnego typu zbiornikach wodnych. Można je spotkać nawet w niewielkich zagłębieniach wypełnionych wodą, np. koleinach, rowach i kałużach. Okres godowy w górach rozpoczyna się w kwietniu i trwa do końca czerwca. W obszarach niżej położonych może się rozpoczynać w marcu. Jaja składane są najliczniej w maju i czerwcu pomiędzy roślinnością wodną. Larwy po wylęgu mają ok. 7 mm, wyrośnięte osiągają 28-35 mm. Dorosłe traszki karpackie opuszczają zbiorniki wodne w czerwcu i aż do okresu zimowania pędzą lądowy tryb życia. Chronią się pod kamieniami, kłodami powalonych drzew, w szczelinach skał i innego typu wilgotnych kryjówkach. Żywią się głównie drobnymi bezkręgowcami. Na lądzie polują po zapadnięciu zmroku lub w deszczowe dni. Gatunek ten objęty jest ścisłą ochroną gatunkową - jego obecność jest podstawą typowania specjalnych obszarów ochrony sieci Natura 2000.